

КОНСТРУКТИВІСТСЬКЕ ПРОЧИТАННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Семчишин С.І.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджено поняття суверенітету та держави в одному з напрямів постпозитивістської традиції – конструктивізму. Окреслюється конструктивістське розуміння державного суверенітету. Суверенітет є змінним суспільним режимом, суспільною конструкцією, зміст якої змінюється одночасно з еволюцією суспільства. Він є не лише властивістю держав, але й створеним людиною інститутом міжнародного співтовариства, який конститує визначену форму держави і громадськості. Відзначається його обмеження в сучасних умовах міжнародно-політичного розвитку внаслідок несилкових механізмів впливу держав на політику одна одної. Пропонуються нові способи його функціонування та шляхи реалізації.

Ключові слова: глобалізація, держава, ідентичність, міжнародні відносини, суверенітет, режим.

Постановка проблеми. Проблема суверенітету від початку її концептуалізації у міжнародно-політичній практиці завжди була важливим предметом теоретико-філософської рефлексії як необхідна складова динаміки державних акторів у міжнародному середовищі та релевантна основа їхніх взаємодій. Втім істотна трансформація суверенітету як невід'ємної властивості інституту держави у наш час, зумовлює різке зростання наукового інтересу до проблематики суверенітету загалом, а також до практичних наслідків його реконцептуалізації у міжнародних відносинах зокрема.

Актуальність титульної проблематики зумовлена тим, що сьогодні в рамках теорії міжнародних відносин відбувається переосмислення поняття та явища «суверенітету», ролі держави з огляду на системну трансформацію політичних, соціокультурних, економічних, інформаційно-технологічних паттернів взаємодії міжнародних акторів у контексті глобалізації та кризи системи міжнародної безпеки. Оскільки теоретичні погляди адептів конструктивізму в наш час є невід'ємною складовою частиною науки про міжнародні відносини, а їхня позиція враховується практично по всіх основних напрямках політологічних досліджень, тому особливу цікавість для нас становить їхня позиція щодо ролі, місця держави, її суверенітету в міжнародних відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найпомітнішими в конструктивістських дослідженнях у теорії міжнародних відносин є праці А. Вендта, А. Гідденса, Н. Онуфа, Ч. Ройс-Сміт, Ч. Тіллі, Д. Чендлера. У своїй роботі учені досліджують в основному загальні ознаки розуміння суверенітету, дають оцінку його традиційному та позитивістському прочитанню. Так, Дж. Раггі, будучи апологетом конструктивістського спрямування, принциповим недоліком класичних підходів до визначення поняття суверенітету вважає відсутність генерувального принципу. Крім того, Ч. Тіллі, А. Вендт зазначають, що суверенітет не є екзогенним щодо системи, але відтворюється на основі практики, що в зовнішньому і внутрішньому вимірах є соціально зумовленою рисою [2]. Суверенітет ґрунтується на фіксованих правилах, які передбачають певні очікування і розуміння між суб'єктами [20].

Сучасні як зарубіжні так і українські працювання, володіючи широким колом дослі-

джуваних питань, все ж вирізняються слабкими концептуально-методологічними основами щодо дослідження ролі держави та суверенітету в умовах глобалізаційної динаміки та кризи системи міжнародної безпеки. Залишається недостатньо висвітленим проблема суверенітету у дискурсі сучасних підходів політичної науки.

Головною метою статті є дослідження сутності поняття суверенітету держави в конструктивістському підході науки про міжнародні відносини, виокремлення його особливостей, місця та ролі в контексті глобальних трансформацій системи міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. Конструктивізм як парадигма теорії сформувався в кінці 1980-х на початку 1990-х рр., коли у міжнародно-політичну теорію проникають сумніви в ефективності будь-якого методу, в основу якого закладена віра в раціональне знання. Цей підхід виник як виклик традиційним підходам, як найбільш критична теорія, яка допускає, що держави формують свої інтереси залежно від їхнього розміщення в анархічних умовах. Крізь призму конструктивістського аналізу реальність є конструктом соціального середовища. Для прихильників цього напрямку природа кожного твердження є відносною, що принципово базується на історизмі соціальної та політичної реальності, тобто залежить від контексту, є історично зумовленою та змінною. В епістемологічному плані конструктивісти виступають проти крайнощів «індивідуалізму», які допускають, на їхній погляд, класичні реалісти і класичні ліберали, а також проти холізму неомарксистів та «тонкого» ідеалізму неолібералів. Інакше кажучи, якщо класичні реалісти, на думку конструктивістів, переоцінюють роль акторів, то неомарксистисти та адепти глобалізаційної парадигми, навпаки, недооцінюють вплив акторів на трансформації міжнародної системи та її структур.

Провідною засадою конструктивізму є те, що не існує універсальних, раз і назавжди зафіксованих понять, норм, інститутів. Конструктивісти схильні до думки, що світ постійно змінюється і саме зміна людських уявлень є причиною таких реально-структурних трансформацій. На думку вчених, структура міжнародних відносин та моделі поведінки їхніх акторів визначаються не інтересами, не владою, а знаннями (про міжнародні відносини), перцепцією «ми» (себе та інших – ідентичностями), баченнями історичних перспек-

тив [1, с. 47]. Представники цієї парадигми вважають, що в основі міжнародної політики лежать передовсім соціальні, а не матеріальні чинники, а також, що індивідуальність міжнародних акторів та їхні інтереси не задані природою, а є наслідком визначених соціальних причин [4]. Структури міжнародної політики визначаються соціальними діями, нормативними правилами, які учасники встановлюють для себе, та дискурсами, в яких вони досягають порозуміння щодо змісту понять. Кризь призму конструктивістського сприйняття суспільна дійсність твориться у ході дискусії про ідеї та цінності.

Цей підхід постпозитивістської традиції можна порівняти з теорією раціонального вибору, оскільки й вона не проголошує конкурентних щодо інших теорій тверджень, а лише пропонує теоретичні межі розуміння відносин між акторами і структурами. Як і раціоналізм, він не є справжньою теорією, а методологічною позицією, яка включає в себе спосіб пояснення міжнародних відносин. Вважає, що актори є результатом впливу культурного середовища, світ має суспільний характер і не може редукуватися до суми його складових.

На думку дослідників-конструктивістів, суверенітет є не лише властивістю держав, але й створеним людиною інститутом міжнародного співтовариства, який конститує визначену форму держави і громадськості. Суттю останньої є взаємне визнання прав інших суб'єктів на виключне здійснення влади на визначеній території.

Інститут суверенітету створює соціальні умови для незалежності й індивідуальності, уможлиблює відтворення ідентичності та є соціальною основою відмінності та безпеки держав. Держава як актор і суверенітет як інститут постійно впливають один на одного, що приводить до взаємно конститування [21, с. 12].

Суверенітет залежить від його визнання іншими державами, при цьому йдеться про щось більше, ніж просто дипломатичне визнання, оскільки воно означає стримування за принципом взаємності від порушення прав і територіальних меж інших держав. Взаємне визнання державами суверенітету підтверджує їхні права власності на визначену територію і таким чином зміцнює їх щодо інших недержавних акторів.

Суверенітет підтримується щоденною практикою, до якої входить рівновага сил, війна, а також стягнення з громадян своєї держави (а не іншої) податків, захист національного ринку від закордонних імпортерів і участь у конфліктах різного роду. Суверенітет є суспільним фактом, як, наприклад, кордони і гроші, тому що люди погоджуються щодо його існування. Гроші без щоденної практики їхнього використання були б лише клаптиком паперу і не становили б собою ніякої цінності без спільного обумовлення людьми як таких [12, с. 49]. Так само суверенітет є тому, що люди своєю щоденною поведінкою підтверджують його існування, підтримують його і відновлюють його. Практикуючи суверенітет, держави постійно заново його визначають, творять, реформують і надають йому нового значення. Це безконечний процес, який вимагає підтримки і ніколи не набуває остаточної форми. Суверенітет не стільки «є», скільки постійно «ро-

биться» [10, с. 112]. Держави інституціоналізують суверенітет, коли трактують себе так, ніби вони є суверенні. Коли б почали трактувати себе інакше, суверенітет перестав би бути нормою.

Практика суверенітету зумовлює чітке розуміння безпеки і політики сили. По-перше, держави визначають безпеку в категоріях збереження прав власності на певну територію. Суверенітет нав'язує спосіб концептуалізації того, що має бути захищене, зокрема необхідність посилення територіальних кордонів. По-друге, у міру того, як держави інтернаціоналізують норми суверенітету, вважають на територіальні права інших і не порушують їх без поважної причини. Ставлення до слабких держав, але з визнанням суверенітету, є іншим, ніж ставлення до акторів, суверенітет яких не визнано. Це було особливо помітно в поведінці західних держав щодо тубільного африканського й американського населення в період колонізації. По-третє, у міру соціалізації, яка вчить держави того, що їхній суверенітет залежить від визнання його іншими, вони починають покладатися на соціальні міжнародні інститути як на гарантів безпеки. Приймають довготермінову перспективу в їхньому членстві, а їхня поведінка стає більш мирною [18, с. 391-425].

На відміну від представників Англійської школи, суверенітет для конструктивістів є історично обґрунтованим описом розміщення могутності і влади, який шукає зміцнення у фундаментальних цінностях. Суверенітет є нормативною цінністю, яка підтримує міжнародне співтовариство, а його природа є суспільною, залежною і змінною, претензії до нього можна успішно подавати тільки тому, що вони приймаються в цій культурі і підтримуються у щоденній практиці [16, с. 412-424].

Поняття суверенітету стабілізувалося в історичному процесі через практику політичної інтервенції. Суверенітет є простором боротьби за встановлення значення, що окреслює державу в її конкретних межах, узаконює її і надає їй певну компетенцію. Держава не може позбутися свого суверенітету і залишитися державою, так само, як громадськість не може позбутися своєї ідентичності і залишитися громадськістю, а людина не може позбутися своєї волі і залишитися людиною [17, с. 3]. Конструктивісти підкреслюють, що завдяки суверенітету держава становить особливу форму буття сучасності. Держава є корпоративними актором, не може редукуватися до окремих складових, поєднує матеріальний чинник – територію, з ідеаційним – структурою спільних знань. Владу держави характеризує здатність впливати на поведінку інших акторів.

Для А. Вендта вагомою рисою суверенітету є визнання і правомірність влади. Дослідник визнає відмінність між внутрішнім суверенітетом, що розуміється як найвища влада в суспільстві, і зовнішнім суверенітетом, що розуміється як відсутність влади понад державою. Зовнішній суверенітет вимагає існування специфічної публіки, якою є міжнародна громадськість, яка визнає і на практиці рахується з різницею між внутрішньою і зовнішньою сферою [22, с. 288-293]. На разі суверенітет є не тільки аналітичною категорією, але й емпіричною дійсністю, яка відображає інтерсуб'єктивне розуміння територіальності.

Суверенітет є суспільним статусом, який отримують через визнання міжнародним співтовариством, водночас є критерієм правомірності акторів у цьому ж таки співтоваристві. Одночасно він вкоренився у ширшому контексті цінностей, згідно з якими визначає суспільну ідентичність держав, оскільки індивідуальна свобода не становить самостійної цінності, а лише належить до цінностей вищого порядку. Сама собою вона не має цільового змісту, не дає державам приводу для дій – вимагає морального обґрунтування [15, с. 15-27].

У розумінні А. Вендта суверенітет є суспільною ідентичністю держави, пов'язаною з роллю, яку вона грає. Його зміст залежить від інтерсуб'єктивного значення, що є результатом соціальних взаємодій. Суверенітет не має наперед визначених властивостей, а існує лише в суспільному контексті, в зв'язку з іншими суб'єктами, які також мають визначені, пов'язані зі своєю роллю ідентичності, у вигляді спільних очікувань і подібного розуміння дійсності.

Держава як онтологічне буття не визначається однак політичною системою, виробничими відносинами, визнанням іншими державами, неподільністю суверенітету чи націоналізмом, оскільки ці критерії відображають лише форми держави, а не її суть. За мінімалістською дефініцією держава є «організаційним актором, призначеним в інституціонально-правовому порядку, який конститує, надаючи суверенітет і виключність на правомірне використання в межах території організованого насилля щодо громадськості [19, с. 202]. По-іншому, ніж для прихильників номіналізму, для яких держава є лише теоретичною конструкцією, для Вендта держава є реальним актором, субстанціальним буттям. Субстанціальна держава («держава як така») має такі ознаки, як інституціонально-правовий порядок, монополію на правомірне застосування сили, суверенітет, існування суспільства і територію. Ці ознаки мають різний зміст, який залежить від місця і часу [5, с. 12-17].

Держави онтологічно передують міжнародній системі, завдячують їй наявністю таких ознак, як егоїзм і прагнення до максималізації влади. Ці ознаки не є для держави первинними, а становлять наслідком впливу міжнародної системи.

Держави конститує внутрішня організаційна структура, яка дає їм монополію на правомірне використання сили в межах визначеної території, а також зовнішня структура міжнародної системи, що полягає у визнанні їхнього суверенітету іншими державами. Отже, суверенітет призначає акторів міжнародних відносин, надаючи їм правоздатність та визначаючи їхні головні риси, а також умови гри, тобто відносини між державами. Права держав на суверенну домінацію на своїй території складають: автономія, територіальна цілісність, невтручання. Вони є наслідком участі в міжнародній грі суверенітету, а не делегування суспільствами повноважень своїм урядам. Отже, права держав на ведення війни чи висилання послів не є сукупними правами, отриманими урядами від своїх громадян, а результатом інституціонального характеру суверенітету і впливу структури міжнародної системи [8].

Аналогічно, як у неореалізмі Волтца, держава має антропологічні риси, такі як інтенціональ-

ність, переконання, інтереси чи прагнення. Різниця полягає у тому, що для Волтца держава має матеріальний характер, натомість для Вендта – ідеаційний, вона є суспільною конструкцією. Також суверенітет є есенціональним, має емпіричний характер, а не правовий, становить ознаку організаційної структури держави як корпоративного цілого [19, с. 206-209].

Ідентичність держави означає свідомість своєї ролі і наявність очікувань щодо себе, стосується психологічної дійсності і завжди є ідентичністю у специфічному, суспільно сконструйованому світі. Виникає внаслідок повторюваної дії і взаємодії між державами, через участь у спільному значенні (інтерсуб'єктивному знанні), визначає їхню мотивацію і поведінку. Не є наслідком впливу структури міжнародної системи, як у Волтца, а продуктом історичних процесів і конституційних структур, які є зв'язним набором переконань, засад і норм [8]. Ідентичність держави може змінюватися в ході інтеграції з іншими державами. Тобто, через наслідування та процеси соціалізації і суспільного навчання держави змінюють свою ідентичність й інтереси та стають подібними одна на одну [19, с. 293-308].

Якщо позитивістські теорії трактують суверенітет як невід'ємну ознаку держави і вияв колективної ідентичності, то Вендт вважає, що суверенітет є також ідентичністю з огляду на функцію, яку він виконує у стосунках з іншими державами. Отже, ідентичність має реляційний характер, визнається іншими державам. Соціальний характер ідентичності може навіювати легкість зміни, однак через інерцію, джерелом якої є інституціоналізація, змінюється з важкістю. Зміна ідентичності буває важкою також тому, що може вимагати зміни ідентичності решти держав, які мають взаємовідносини з цим актором. Наприклад, ідентичності, пов'язані з роллю Ізраїлю та Палестини, доповнюються, тому що зміна однієї мусить неминуче викликати зміну іншої. Ідентичність визначає інтереси, які стосуються фізичного перетворення (захистити себе від завоювання), забезпечення автономії, економічного добробуту та колективного почуття власної вартості [19, с. 211-216].

Конструктивісти, проаналізувавши процес виникнення суверенітету держави, зазначають, що суверенітет є змінним суспільним режимом, суспільною конструкцією, зміст якої змінюється одночасно з еволюцією суспільства. Такі ознаки, як територіальність, населення, влада та визнання конструюються в суспільному процесі. Суверенітет не лише регулює взаємодію між державами, а визначає, чим є держава, детально окреслюючи вищеподані ознаки у визначеному просторі. Держави можна визначити як суб'єкти, які заявляють своє право на суверенітет; з іншого боку, суверенітет виникає внаслідок взаємодії і практики держав [14, с. 162]. Він є суспільним, відкритим до змін артефактом.

Системний конструктивізм, представником якого є А. Вендт, стверджує, що ідентичність акторів конститується нормативною структурою міжнародного співтовариства, яке, своєю чергою, є результатом практики держав. На думку критиків, він пояснює відтворення суспільних і політичних форм громадської організації, але

не в стані пояснити їхнє виникнення чи трансформації, зокрема переходу від несuverенного до суверенного міжнародного порядку, чи від одного до іншого виду суверенного порядку [14, с. 166].

Слабким сторонам системного конструктивізму намагається зарадити холлістський конструктивізм, враховуючи також громадські чинники. Він включає до роздумів несистемні джерела ідентичності держав, які проникають або в суспільний порядок, що передує виникненню системи держави, або до внутрішньої чи міжнародної сфери вже наявної міжнародної системи. З цієї перспективи внутрішні і міжнародні процеси є двома сторонами одного політичного порядку. Ця течія концентрується або на переломних змінах міжнародних систем, що ілюструють дослідження переходу від системи Середньовіччя до сучасної системи Д. Ругі, або на змінах в межах сучасного співтовариства держав, прикладом цього є аналіз Ф. Кратохвіля щодо закінчення холодної війни. Обоє дослідників у поясненні виникнення норм і засад, що структурують міжнародний порядок, приймають холлістську перспективу, бо враховують як внутрішні, так і системні чинники [14, с. 167].

Засада суверенітету є видом метаінституту, яка творить акторів, узаконює і легалізує владу, що концентрується в територіально визначених, централізованих і автономних політичних одиницях [15, с. 527]. Визначає суспільну ідентичність держав, яка своєю чергою, детермінує інституційну практику міжнародного співтовариства. Суверенні держави приймають визначені практичні імперативи, такі як стабілізація прав територіальної власності. Згадана засада творить не лише особливий вид держави – суверенна держава, але й особливу форму міжнародної спільноти. Суверенітет є головним інститутом міжнародного співтовариства, її нормативною основою [18, с. 412].

На думку Ч. Ройс-Сміта, вищенаведена думка не пояснює значних відмінностей між співтовариствами суверенних держав в історичному розумінні. Дослідник стверджує, що конкретна держава виникає унаслідок впливу трьох чинників: 1) переконання про моральну мету держави, 2) суверенітету як організаційної засади, 3) норми процедурної справедливості. Ці компоненти утворюють набір метацінностей, які визначають державу і дії, що визнаються правильними. Вони були основою інституціональних відмінностей між співтовариствами таких суверенних держав, як: стародавня Греція, ренесансна Італія, абсолютистська Європа та міжнародні співтовариства XIX ст. Кожне з цих співтовариств створило специфічні інститути для стабілізації прав територіальної власності. Визнання суверенітету означало визнання визначеної приватної власності. Моральна мета держави була обґрунтована суверенних прав держав і міжнародної процедурної справедливості [15, с. 4-5].

Суверенітет не можна скоротити до матеріальних і об'єктивних чинників, оскільки він містить ідейні і суб'єктивні елементи, хоча його норми здаються настільки природними, що важко зауважити, чи вони є наслідком практики. Прийняття того, що суверенітет є суспільною конструкцією, дає основу для пояснення змін його змісту, що з'являються протягом віків. У діахронічному розумінні національні держави існують

в одні історичні періоди, натомість в інші – зазнають перетворень і зникають. Розуміння суверенітету відрізняється також в синхронічному трактуванні, залежно від географічного розміщення держави і панівної культури.

Суверенітет є основною конституційною засадою, яка структурує міжнародне співтовариство, вказує, як організовано владу. На думку Ройс-Сміта, він є залежною вартістю іншого порядку, що вкоренилася в більшому наборі конституційних метавартостей – бо не пояснює, чому влада повинна організовуватись визначеним чином, а саме – як автономні центри територіально закритих одиниць. Набір вартостей вищого рівня визначає моральну мету держави і є нормативною основою міжнародного співтовариства. Легітимізація суверенної держави ґрунтується на інших цінностях, ніж засада суверенітету. Різні концепції моральної мети держави в окремі історичні періоди принесли різне значення тієї засади [15, с. 159].

Дебати щодо продовження і зміни стосуються, по суті, того, чи засада суверенітету структуруватиме міжнародне співтовариство. Конструктивісти стверджують, що фундаментальна зміна відбувається тоді, коли відбувається повторне визначення способу диференціації, тобто засади, на підставі якої політичні одиниці відділилися одна від одної. Перехід від середньовічного до сучасного порядку є прикладом такої трансформації міжнародного співтовариства, коли засада суверенітету поступово замінила попередню засаду гетерономної диференціації. Так, Ч. Ройс-Сміт стверджує, що пояснення зміни в міжнародних відносинах зміцненням або послабленням суверенітету як організаційної засади тих відносин дає не багато. Існує багато історичних варіантів систем суверенних держав. Епохальна зміна між абсолютистським і сучасним порядком стосувалася моральної мети і способу легітимізації держави. Дослідник розрізняє цільову зміну, пов'язану з повторним визначенням моральної мети держави (прикладом може бути перехід від абсолютистського суверенітету до сучасного) та конфігуративну зміну, яка охоплює зміну організаційної засади, що визначає розподіл влади [15, с. 163-164].

Згідно зі структураційною теорією А. Гіденса, виникнення суверенної держави обумовлене способом концептуалізації визначеного політичного порядку у внутрішньому та зовнішньому аспекті. Воно залежало не лише від матеріальних чинників, а й від нового розуміння політичного порядку. Суверенну державу потрібно було вигадати. Теорія і дискурс суверенітету описують тенденції, що існують у суспільній і політичній дійсності, та цю дійсність формують – отже, є як причиною, так і наслідком. Кожна суверенна держава втілює в життя дискурсивно артикульовану теорію суверенної держави. Звертається до вищих цінностей і завдяки ним обґрунтовує засади, які визнає, демонструючи, що вони не суперечать тим цінностям, а лише є їхньою інтерпретацією і конкретизацією [11, с. 33].

Значення суверенітету держави постійно обговорюють на переговорах і підтверджується практикою. Права людини обмежують суверенітет не тому, що вони універсальні і позачасові, а тому, що за останні 50 років змінилася практика

держав в цій сфері. Зміна змісту суверенітету є результатом не лише зміни інтересів держав, але й визначення, які інтереси є обґрунтовані, які дії – визнані правильними [6, с. 231-237].

Н. Онуф ототожнює суверенну державу з режимом прав. Вона виникла внаслідок приписання їй громадянами «творчої сили» (agency) щодо широкого кола справ, у тому числі щодо збереження відносин з іншими державами. Уряди конституують себе як суверенних членів міжнародного співтовариства, монополізують дії на визначеній території і відносини з урядами інших держав, виключаючи з них решту акторів. Діючи як суверени, одночасно схвалюють те, що інші держави також будуть поводити себе як суверени. Коли б вони визнали, що мають право на втручання у внутрішні справи інших держав, мусіли б також допустити втручання інших у свої справи [13, с. 425-446].

В умовах глобалізації змінюються ідентичність та інтереси багатьох держав світу, оскільки держави вмонтовані в густу сітку міжнародних соціальних відносин, яка формує їхні уявлення про світ і їхню роль у ньому. Нова міжнародна сфера, яка охоплює як держави, так і недержавні актори сьогодні імпонує себе як глобальне громадянське суспільство. Його формування трансформує традиційні норми державного суверенітету, з огляду на те, що міжнародне суспільство здатне виступити проти них. Саме тому представники конструктивістської школи цілковито заперечують традиційне поняття державного суверенітету [3, с. 68]. Важливим чинником у в контексті впливу на зміну поняття суверенітету є поширення міжнародно-правових норм щодо захисту прав людини, які, на думку Д. Чендлера, ставлять під сумнів право держави щодо суспільного та національного суверенітету та дають поштовх до національних змін. З метою захисту прав людини відбувається втручання у внутрішні справи суверенної держави, порушується її суверенітет, а гуманітарну інтервен-

цію теоретики конструктивізму трактують як приклад нової сили моралі у міжнародних відносинах [7, с. 32].

Висновки та пропозиції. Конструктивістський підхід передбачає односторонній вплив процесів глобалізації на державу, наслідком якого є втрата суверенітету, зменшення функції держави і зникненням кордонів [9, с. 38]. Частина дослідників вважає, що національна держава стає нездатною до організації суспільств довкола визначених цілей. Ці дослідники є вихідцями з середовища постструктуралістів (неомарксистів та глобалістів) та постпозитивістів, вони проголошують, відповідно, що глобалізація веде до виникнення світу без кордонів, що ми прямуємо в напрямку екологічно взаємозалежного унітарного світу, принциповою метою якого є виживання, а також, що на зміну реальному світу прийде кіберпростір. Глобалізація перетворює національну державу в постстваральську державу, яка характеризується ерозією здатності до регулювання рухів осіб, товарів та ідей. Вона формується під впливом війни з тероризмом, сецесіоністичних рухів, національних конфліктів на тлі громадянства і міграції, а також дії наднаціональних інститутів. Міжнародне право, яке захищає громадян від дій власних урядів, обмежує внутрішній суверенітет держав.

Отже, в межах конструктивістського підходу в теорії міжнародних відносин національно-державна, а також зовнішньополітична ідентичність, що пов'язана із сприйняттям держави іншими акторами міжнародних відносин, її статусом в міжнародній сфері, є ключовою особливістю міжнародних відносин. За таких умов роль суверенітету держави набуває нового виміру. З огляду на нові якості міжнародного життя (уніфікованість, домінування загальноновизнаних норм та принципів, культурну та цивілізаційну гомогенність тощо), суверенітет втілення через суб'єктивні детермінанти світової та національної політик.

Список літератури:

1. Кремень Т.В. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Кремень Т.В. – К. – 2004. – 172 с.
2. Тилли Ч. Борьба и демократия в Европе, 1650-2000 гг. / Ч. Тилли; науч. ред. перевода: В.В. Анашвили. – М.: Изд. дом НИУ ВШЭ. – 2010. – 388 с.
3. Троян І.В. Причинно-наслідкові зв'язки трансформації державного суверенітету в умовах глобалізації: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Троян І.В. – 2011. – 243 с.
4. Цыганков П.А. Международные отношения: социологические подходы / П.А. Цыганков. – М.: Гардарики. – 1998. – 352 с.
5. Aalberts T.E. Multilevel Governance and the Future of Sovereignty. A Constructivist Perspective / T.E. Aalberts // Working Papers Political Science. – 2002. – № 4. – Vrije Universiteit Amsterdam. – P. 12-17.
6. Barkin J. The Evolution of the Constitution of Sovereignty and the Emergence of Human Rights / J. Barkin // Millennium: Journal of International Studies. – 1998. – Т. 27. – № 2. – P. 231-237.
7. Chandler D. Deconstruction of Sovereignty. Constructing Global Civil Society / D. Chandler // Politics without Sovereignty. A Critique of Contemporary International Relations / Ch. J. Bickerton, P. Cunliffe, A. Gourevitch (red.). – Oxon; New York: University College London Press. – 2007. – 562 p.
8. Czaputowicz J. Suwerenność / J. Czaputowicz. – W-wa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. – 2013. – 471 s.
9. Halizak E. Ujęcie roli państwa w ekonomii politycznej stosunków międzynarodowych / E. Halizak // Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych / J.M. Sulek, J. Symonides (red.). – W-wa: Wyd-wa Uniw. Warszawskiego. – 2009. – 387 s.
10. Holsti K. Taming the Sovereigns. Institutional Change in International Politics / K. Holsti. – Cambridge: Cambridge Univ. Press. – 2004. – 376 p.
11. Giddens A. The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. University of California Press / A. Giddens. – Bekeley-Los Angeles. – 1984. – 421 p.

12. Krasner S. Sovereignty and Intervention / S. Krasner // *Beyond Westphalia? State Sovereignty and International Intervention* / G.M. Lyons, M. Mastanduno (red.). – Baltimore-London: The John Hopkins Univ. Press. – 1995. – 412 p.
13. Onuf N.G. Sovereignty. An Outline of Conceptual History / N.G. Onuf // *Alternatives*. – 1991. – Т. 16. – № 4. – P. 425-446.
14. Risse T. Social Constructivism / T. Risse / A. Wiener, T. Dietz (red.) *European Integration Theory*. – Oxford University Press. – Oxford. – 2004. – 587 p.
15. Reus-Smit Ch. Human Rights and the Social Construction of Sovereignty / Ch. Reus-Smit // *Review of International Studies*. – 2001. – Т. 27. – 619 p.
16. Sikkink K. Human Rights, Principled Issue-networks and Sovereignty in Latin America / K. Sikkink // *International Organization*. – 1993. – Т. 47. – № 3. – P. 412-424.
17. Weber C. Stimulating Sovereignty. Intervention, the State and Symbolic Exchange / C. Weber. – Cambridge: Cambridge Univ. Press. – 1995. – 337 p.
18. Wendt A. Anarchy is What the States Make of it. The Social Construction of Power Politics / A. Wendt // *International Organization*. – 1992. – № 46. – P. 391-425.
19. Wendt A. Społeczna teoria stosunków międzynarodowych / A. Wendt; tłum. W. Derczyński. – W-wa: Wyd-wo Naukowe Scholar. – 2008. – 397 p.
20. Wendt A. Social Theory of International Politics / A. Wendt. – Cambridge: Cambridge Univ. Press. – 1999. – 452 p.
21. Wendt A. Hierarchy under Anarchy. Informal Empire and the East German State / A. Wendt, D. Friedheim // *State Sovereignty as Social Construct* / T.J. Biersteker, C. Weber (red.). – Cambridge: Cambridge Univ. Press. – 1996. – 309 p.
22. Werner W.G. The Endurance of Sovereignty W.G. Werner, J.H. de Wilde // *European Journal of International Relations*. – 2001. – Т. 7. – № 3. – P. 288-293.

Семчышын С.И.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

КОНСТРУКТИВИСТСКОЕ ПРОЧТЕНИЯ СУВЕРЕНИТЕТА В ТЕОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация

В статье исследовано понятие суверенитета и государства в одном из направлений постпозитивистской традиции – конструктивизме. Определяется конструктивистское понимание государственного суверенитета. Суверенитет является переменным общественным режимом, общественной конструкцией, содержание которой меняется одновременно с эволюцией общества. Он является не только свойством государств, но и созданным человеком институтом международного сообщества, конституирует определенную форму государства и общественности. Подчеркивается его ограничение в современных условиях международно-политического развития в результате несиловых механизмов влияния государств на политику друг друга. Предлагаются новые способы его функционирования и пути реализации.

Ключевые слова: глобализация, государство, идентичность, международные отношения, суверенитет, режим.

Semchyshyn S.I.

Ivan Franko National University of Lviv

CONSTRUCTIVISM INTERPRETATION OF THE SOVEREIGNTY IN THE THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Summary

The article explores the concept of sovereignty and state in one of the directions of the postpositivist tradition – constructivism. The constructivist understanding of the state sovereignty is defined. Sovereignty is a variable social regime, a social structure whose content varies simultaneously with the evolution of the society. It is not only a property of states, but also an institution of the international community created by man, constitutes a certain form of state and public. Its limitations are established in the current conditions of the international political development as a result of non-power mechanisms of the influence of states on each other's policies. New ways of its functioning and ways of realization are offered.

Keywords: globalization, state, identity, international relations, sovereignty, regime.